Posudek vedoucího diplomové práce

Pavlovičová, Bianca, ***Rozdiely vo vyjadrovaní medzi mužmi a ženami***. Praha: FHS UK, 2025, 78 stran.

V úvodu své diplomové práce Bianca Pavlovičová explicitně sděluje hlavní cíl: prozkoumat rozdíly ve verbálním a neverbálním vyjadřování mezi muži a ženami v každodenních situacích a reflektovat, do jaké míry se tyto rozdíly prohlubují nebo stírají (s. 8).

Diplomová práce má klasickou strukturu kapitol: krátký úvod, teoretickou, metodologickou a empirickou část a závěrečnou diskusi. Všechny části mají s ohledem na charakter práce přiměřený rozsah stran. *Teoretická východiska* (s. 10-32) jsou zpracována velmi pečlivě. Autorka hned na úvod poukazuje na skutečnost, že otázka rodu nastává ještě v prenatální fázi a v okamžiku, kdy se narodí nějaké dítě, jedna z prvních otázek obvykle bývá: „Je to kluk nebo holka?“ Tzn., že již od narození (pokud ne dříve, protože prenatální testy často odhalují pohlaví dítěte dlouho před narozením) začíná genderová kategorizace osoby. Tato kategorizace je obvykle dichotomická - o dítěti se říká, že je to buď dívka, nebo chlapec. Tento proces kategorizace se zdá být tak zřejmý a tak „přirozený“, že ho mnoho lidí považuje za samozřejmost a okamžitě začne jednat na základě předpokladů o tom, jak se dívky a chlapci údajně chovají (Livia a Hall 1997; McElhinny 2003).

Autorka přehledným způsobem ukazuje, jak se přibližně od sedmdesátých let snažili různí lingvisté svým výzkumem tuto „samozřejmost“ změnit. Autorka rozebírá tři klíčové přístupy ke vztahu mezi jazykem a rodem: teorii deficitu, teorii rozdílu a teorii dominance. Jednou z prvních lingvistických antropoložek zabývajících se rozdíly v jazykových stylech mezi pohlavími byla nedávno zesnulá Robin Lakoff (1973), autorka její teorii „ženského jazyka“ charakterizované několika typickými znaky v této části rovněž shrnuje (s. 22-23). Ačkoli některé znaky připisované v jazykovém úzu převážně ženám jsou dnes již trochu zastaralé, jiné byly potvrzeny empirickými výzkumy (tak například výzkumy kognitivních lingvistů jasně potvrzují, že ženy, alespoň ty, které žijí v moderních společnostech, mají mnohem lepší schopnost rozlišovat barevné odstíny než muži). Autorka zmiňuje mj. britskou feministickou socioložku Ann Oakley, která jako první odmítla jednostranný biologický determinismus tím, že jasně ukázala, jak se genderová identita může proměňovat na základě kulturních norem. Dále jsou shrnuty teoretické perspektivy genderu (strukturální funkcionalismus a feministická sociologie), genderové stereotypy v komunikaci, reprezentované např. koncepty „report“ (mužskou) vs. „rapport“ (ženskou) mluvou (podle Deborah Tannen), nebo tendence jazykové strategie, spočívající v přibližování ženského jazyka mužskému. Autorka v závěru této teoretické části zmiňuje některé výzkumy, které přehodnocují tradiční jazykové představy o rozdílných řečových návycích mezi oběma pohlavími atd.

*Metodologická část* (s. 33-44) je zpracována rovněž důkladně: nejprve je představen předmět a cíl výzkumu, dvě hlavní výzkumné otázky a vzorek výzkumných partnerů vybíraných na základě metody sněhové koule. Výzkumných partnerů bylo nakonec dvanáct (6 mužů, 6 žen ve věku 20-27 let, všichni heterosexuální vysokoškolští studenti nebo absolventi z České i Slovenské republiky). Výzkumnými metodami byly polostrukturované rozhovory a zúčastněné pozorování s cílem co nejlépe zachytit přirozenou dynamiku komunikace v reálných podmínkách (s. 40-41). Výzkum probíhal na mnoha místech zejména Slovenské republiky (okres Levice, Zvolen) a částečně v Praze v časovém rozmezí březen 2024-březen 2025. Autorka rovněž uvádí způsob analýzy dat, jímž byly různé způsoby kódování (otevřené, axiální,

selektivní aj. a zakotvená teorie). Etická stránka byla ošetřena informovaným souhlasem výzkumných partnerů.

*Empirická část* (s. 45-72) představuje stěžejní pasáže diplomové práce. Hned v jejím úvodu autorka odhaluje sedm hlavních kategorií reprezentujících nejvýraznější rozdíly v komunikaci mezi muži a ženami: racionalita vs. emocionalita, jak mluví muži, jak ženy, jazyk jako adaptivní nástroj interakce, rozdílné tematické světy, komunikace jako forma neviditelné hierarchie, neverbální komunikace a řeč těla a společenské změny. Dá se říci, že autorčin výzkum v některých případech potvrdil závěry těch výzkumů, které do jisté míry přehodnocují „tradiční" jazykové představy. Z participace na různých typech setkání se svými vrstevníky a z jejich mluvy autorka zjistila, že existují výjimky narušující tyto stereotypní představy, neboť se ukázalo, že muži mohou v intergenderových komunikačních interakcích projevovat své emoce, nebo naopak ženy mohou přebírat v komunikaci dominantní roli. Podobně je to s užitím vulgarismů, odborných termínů nebo zdrobnělin, které jsou v prvních dvou případech více připisovány mužům, v posledním případě spíše ženám. Výzkum ale ukázal, že použití jedněch nebo druhých záleží více na individuálním komunikačním stylu nebo osobnostním nastavení (s. 49-51). Jen na okraj poznamenávám, že například nadměrné používání zdrobnělin (diminutiv) nemusí být výhradně spojováno s jedním či druhým pohlavím, ale může se stát i širším územ daným kulturním backgroundem, jak je tomu v případě mexické španělštiny, která je hodně orientována na zdvořilost (politeness) apod.

Empirické pasáže nejsou pouze přepsanými a analyzovanými záznamy z terénního pozorování a rozhovorů, ale autorka se neustále vrací k řadě teoretických konceptů, které organickým způsobem propojuje se svými zjištěními. Závěrečné dvě stránky jsou shrnutím výzkumu, který podle autorky ukázal, že: 1. stereotypy nejsou neměnné a 2. rozdíly ve vyjadřování mezi muži a ženami nejsou univerzální, ale jsou výsledkem neustálého vyjednávání mezi očekáváním a volbou. Jelikož byl výzkum realizován v heteronormativním prostředí, upozorňuje autorka v samotném závěru a s odkazem na výzvu renomovaného severoamerického lingvistického antropologa Dona Kulicka (2000) na možný posun budoucího výzkumu prováděného mimo tradiční rodové kategorie.

Diplomová práce Biancy Pavlovičové je podle mého soudu zpracována kvalitně, je opřena o relevantní teoretické koncepty, s nimiž je intenzivně pracováno rovněž v empirických částech, závěry, k nimž autorka dospěla, se opírají o teoretická východiska podložená přiměřeným množstvím v terénu zjištěných skutečností. Autorka si kladla relevantní otázky, na které se snažila bez nějakých dlouhých odboček poctivě odpovědět a v závěru stručně poukázala na možné budoucí směřování výzkumu zaměřeného na genderové aspekty v každodenní komunikaci. Diplomovou práci B. Pavlovičové doporučuji k obhajobě s navrhovaným hodnocením ***výborně***.

V Květnici, 14. 8. 2025. PhDr. Marek Halbich, Ph.D.